

Norman K. Denzin og Yvonna S. Lincoln (Eds) (1994). **Handbook of Qualitative Research**. Sage Publications.

Anmeldt af: *Lektor Tove Arendt Rasmussen*, Aalborg Universitetscenter, Aalborg

Nu er den her - Håndbogen i kvalitativ forskning, som gør det lidt lettere at overskue og gebærde sig inden for de mange forskellige tilgange og muligheder i kvalitative metoder. Bogen lægger sig i den lune vindretning, som ofte beskrives "the qualitative turn" i samfundsvidenskaberne. Skønt beslutningstagere i både privat og offentligt regi som oftest kræver kvantitativt belæg, forklaring og allerhelst prædikativ effekt, kan den kvalitativt beskrivende og forstående vidensform bryste sig af vækst. Fleksibilitet, mangfoldighed og sensibilitet i.f.t. forandring er kodeord for de behov, som kan tilfredsstilles med kvalitative metoder.

I håndbogen bliver behovene for forståelse, behovet for dialog, behovet for forståelse af kulturelle forskelligheder placeret inden for en generaliseret diskurs: det postmoderne eller det poststrukturalistiske paradigme. Det påpeges, at de kvalitative metoder anvendes inden for mange forskellige videnskabstraditioner, og at de forskellige studier sjældent gøres til genstand for en fælles debat. Håndbogen forsøger at råde bod på den manglende tværvideenskabelige dialog inden for dette multiparadigmatiske felt.

Bogen er bygget systematisk op i den forstand, at det historiske og generelle kommer før det aktuelle og specifikke. "Hvad er kvalitativ forskning?" er **det** primære spørgsmål i den introducerende del, som forsøger at afgrænse det kvalitative forskningsfelt. Svaret er i første omgang - det naturalistiske, det fortolkende og dannelsen af mening og forståelse i.f.t. konkrete menneskers liv. Men først må vi som vesterlændinge igennem etnografiens berettigede bekendelser i historisk og feministisk perspektiv. Feltarbejdet og mødet med "den anden" er beskrevet på et overordnet epistemologisk niveau, hvor betingelserne for at italesætte den fremmede kultur står i centrum.

Håndbogen dvæler ikke blot ved etnografiens problemer ud fra et postmodernistisk perspektiv, men søger også at belyse, hvordan man kan arbejde med interkultur i egen kultur. Gennemgående er diskussioner af forskerens roller og magt set i relation til forskerens egen ideologi, etik og institutionelle tilhør. Generelt for denne del af bogen gælder, at det kan være vanskeligt at afgrænse specifikke kvalitative metoder inden for det meget brede felt, som etnografien udgør. Det kvalitative interview spiller f.eks. meget forskellige roller inden for henholdsvis etnografien og psykologien, og det har selvfølgelig konsekvenser for epistemologien, metodologien og den konkrete udførelse af f.eks. interviewet som samtale.

De udvalgte paradigmer inden for kvalitativ forskning behandles grundigt. Det gælder specielt forholdet mellem hermeneutisk/fortolkende tilgange og den klassisk kritiske teori. Omend både positivismen og post-positivismen behandles som paradigmer, lægges hovedvægten på konstruktivismen og kritisk teori. På trods af, at forfatterne udviser grundighed i den historiske gennemgang, forekommer uklarheder i det teoretiske fundament. Det gør sig f.eks. gældende i.f.m. gennemgangen af konstruktivismen, hvor både fænomenologiske og hermeneutiske tilgange præsenteres, uden at det bliver klart for læseren, hvordan de fundamentale forskelle mellem de to traditioner konkret udmøntes. Det nævnes kun kort, at mikro-sociologien, den symbolske interaktionisme og etnometodologien kan kritiseres for manglende kritisk målsætning og forandringsspektiv på makro-niveau.

Netop en specificering af målsætningen for disse traditioner kunne befordre en forståelse af både tolkningsniveau og gyldighedskriterier i den kvalitative analyse. At der er tale om en "interpretative turn" giver kun begrænset indblik i de tolknings- og legitimeringsproblemer, som f.eks. etnometodologien må bakse med. At Habermas' forståelse af en kritisk hermeneutik behandles meget overfladisk kan ses som en direkte forlængelse af dette problem. Der sker med andre ord det, at vidt forskellige former for beskrivelse og fortolkning blandes under samme overordnede kasket. Der bliver således skabt en form for konsensus forskellige traditioner imellem, hvor en påpegning af forskelle mellem mikro-sociologi, etnometodologi/konversations-analyse over for kritisk hermeneutiske og diskursanalytiske traditioner havde været på sin plads.

Hvad angår gennemgangen af den kritiske teori og "cultural studies" gør nogle af de samme problemer sig gældende. At den marxistiske teori har været i krise kan ingen vist være i tvivl om. I håndbogen bliver forfatterens svar både tve- og dobbelttydigt. For det første fremhæves forskellige videreførelser af kritisk teori i form af Gramsci's hegemonibegreb og Bourdieus analyse af den kulturelle distinktion. For det andet føres læseren over i en postmoderne forståelse, hvor frigørelsen af mennesket ikke længere ses som en "master"fortælling, uden af forestillingen dog forkastes. Den eneste løsning på spørgsmålet: "kan man være lidt gravid?" bliver ført videre i den oprindeligt britiske "cultural studies" tradition, som søger at fastholde et kritisk perspektiv på aktuelle kulturelle fænomener, uden at hænge fast i en dogmatisk marxistisk forståelsesramme.

Håndbogens bidrag om cultural studies bringer problemet direkte på banen ved at konfrontere kulturanalysen med marxistisk politisk teori. I cultural studies er det angiveligt den levede virkelighed, som producerer kulturelle mønstre og dermed de rammer, som vi fortolker verden indenfor. Kapitlet indeholder imidlertid ikke konkrete metodiske overvejelser om, hvorledes vi som forskere får adgang til at fortolke kulturer og deres tekster. Et af de mest spændende kapitler i denne del af bogen handler om etnicitet og behovet for, at den vestlige etnocentrisme konfronteres med "den andens" beskrivelse og tolkning. Samtidig gør forfatteren rede for, at studier af andre kulturer, der som f.eks. den afrikanske, er oralt baserede, kræver en fundamentalt anderledes perception af tid og rum - ikke blot bogstaveligt, men også sprogligt.

Efter disse overordnede epistemologisk/paradigmatisk orienterede kapitler bevæger håndbogen sig over i mere konkrete stragier for kvalitative undersøgelser. Et af kodeordene her er forskeren som "bricoleur". Det er den proces hvor forskeren bevæger sig fra sit overordnede paradigme og teoridannelser og ud i konkrete strategier for indsamling af materiale. I kapitlet gennemgås forskellige former for kvalitative designprocesser: Den rekvirerede forskning, case-studiet, den etnografiske metode med deltagende observation, etnometodologi, grounded theory, kildelæsning/historie, aktionsforskning, klinisk metode og den biografiske metode. De to indledende kapitler behandler den kvalitative design-proces meget overordnet og generelt. En konsekvens heraf er, at det bliver lidt uklart hvilke metoder, der egentlig er på tale -interviews, observation - måske begge dele.

I og med at netop forskelle mellem de kvalitative metoder betinger karakteren af forskerens mulige viden, er den lidt for brede og uklare tilgang problematisk. Et fokuseret kvalitativt interview med en enkelt person om et bestemt fænomen tilvejebringer en meningsproduktion, hvis primære kontekst er selve interviewsituationen og hvis medium primært er sproget. En deltagende observation i den såkaldte naturalistiske kontekst tilvejebringer en helt anden type af umiddelbart

kaotisk karakter, hvor artefakter, spatiale og temporale forhold spiller en væsentlig rolle. Det er alt i alt påfaldende, at en lang række af håndbogens forfattere bekender sig til en konstruktivistisk tankemåde, men den konkrete situationelle og sproglige kontekst for forskerens mulige tolkning og vidensproduktion behandles sporadisk.

Dertil skal dog straks siges, at håndbogens mangfoldighed til en vis grad borger for disse problemer. Der er således artikler, som direkte tematiserer den situationsbundne viden inden for etnometodologien, strukturalisme og narrativitet i tekstanalysen, forholdet mellem det talte sprog og det skrevne ord, o.s.v. Men tilbage står spørgsmål om redaktionel styring og sammenhæng. De forskellige kapitler i håndbogen introduceres kort af redaktørerne. For læseren giver disse introduktioner et uundværligt overblik over de 36 bidrag. Som redaktørerne gør rede for i indledningen er det imidlertid en næsten umulig opgave samtidig at skabe sammenhæng mellem de vidt forskellige paradigmer, som giver hver deres bud på kvalitativ forskning.

Redaktørerne af håndbogen definerer sig selv som tilhørende forskellige paradigmer: Norman Denzin er formodentlig den bedst kendte i dansk sammenhæng, og han bekender sig til postmoderne og postsstrukturalistiske "cultural studies", mens Yvonna Lincoln er konstruktivist. Med den væsentlige tilføjelse, at hun lægger stor vægt på videnskabsteoretiske problemer. Så godt som alle forfatterne til de enkelte artikler har tilknytning til amerikanske universiteter, og det er formodentlig grunden til, at den europæiske kritiske teori og kulturanalyse koges igennem en dekonstruktiv, postmodernistisk tænkning, som er typisk for eksporten af "cultural studies" til USA. Der er endnu en ledetråd, som går gennem de fleste bidrag: Opsplitning i bestemte forskningsparadigmer tages som et fælles udgangspunkt. Det gælder følgende paradigmer - positivistisk/postpositivistiske, feministiske, etniske, marxistiske og "cultural studies". Jeg skal ikke anfægte redaktørernes brug af begrebet "paradigme", men blot påpege, at den konkrete udmøntning bør tages med et gran salt.

Det er måske alt for let at pege på forskellige former for etnocentrisme i kvalitativ forskning. Dog må det nævnes, at håndbogens prioritering af relevante paradigmer i sig selv kan læses som en repræsentation af væsentlige problemstillinger i det amerikanske samfund og en bestemt udmøntning af, hvad kvalitative studier og kulturanalyse er i denne forskningskontekst. Det er en væsentlig kritik af håndbogens videnskabsteoretiske tilgang, som både omfatter selve principperne for valg af væsentlige paradigmer inden for kvalitativ forskning og en deraf følgende manglende refleksion over, hvorfor præcis denne type kvalitativ forskning har fået god vind i sejlene.

Sagt med andre ord: interessen for det nære, for den lokale meningskontekst, for forståelse, for mening og tolkning og for forskellige livsformer er forholdsvis ny inden for main-stream sociologi og kommunikationsvidenskab i USA. Men fænomenerne er en del af selve modernitetsprocessen. Den postmoderne forklaringsrammes gennemslagskraft giver imidlertid en vigtig legitimering for de kvalitative studier, som ret beset har haft kummerlige vilkår - specielt i USA.

Etnografien er en anden væsentlig ledetråd i håndbogen. Det er specielt i mødet mellem etnografien og den poststrukturalistiske/postmodernistiske bølge, at forskerens roller, interesser, selvlegitimering og skriveproces er blevet sat på dagsordenen. Den generelle epistemologiske debat er uhyre spændende, men når vi nærmer os selve de konkrete metoder bliver de fremstillede blilleder af den amerikanske etnografi ofte forvirrende. I håndbogen giver det sig især udslag i at kvalitativ metode og etnografi koges sammen. Konsekvensen bliver, at metodekrav og spørgsmål om validitet behandles på en måde, som forekommer upræcis set i relation til f.eks. psykologiens

mere præcise skelnen mellem de forskellige metoder, og de krav som bør stilles til f.eks. det kvalitative interview.

I håndbogen bliver validitetsproblematikken da osse behandlet med udgangspunkt i etnografien. Bidraget er berigende og interessant, idet forfatterne behandler forholdet mellem den talte diskurs og fænomenet "tavs viden". Forfatterne pointerer, at interviewet kun tilvejebringer begrænset viden, og placerer på denne baggrund naturligt nok interviewet i en underordnet position i.f.t. etnografien. Man kan med lige stor ret hævde, at informantinterviewet er en del af etnografien, men at det dybdegående kvalitative interview har sin egen forståelsesform - og dermed epistemologisk set adskiller sig fra etnografien på væsentlige punkter.

Afslutningsvist har jeg bemærket, at den lingvistiske tradition i form af f.eks. diskursanalyse glimrer ved sit fravær i håndbogen. Et kodeord i mange af bidragene er "interpretation" - det fortolkende element beskrives som afgørende, men fortolkningsvidenskaberne som sådan behandles ikke særskildt som paradigme i kvalitativ forskning. Det er for så vidt ikke overraskende, idet etnografiens, sociologiens og etnometodologiens videnskabsforståelser indtager den dominerende rolle i bogen. På den anden side bliver litterære genrer, retorik, narrativitet diskuteret voldsomt inden for netop etnografien, men det tager åbenbart sin tid at indplacere de litterære og sproglige discipliner og formalismer i det tværvidenskabelige, kvalitative forskningsmiljø.